

ULUSLARARASI GÖÇLER VE YOL AÇTIĞI GÜVENLİK SORUNLARI

Fethi NAS*

Atf: Nas, Fethi. "Uluslararası Göçler ve Yol Açtığı Güvenlik Sorunları", *Sosyologca*, Sayı 22 (2021), s. 76-85.

ÖZ: İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş sonrası dönemde, dünya üzerinde yaşanan göçlerin karakteri ve etkileri geçmiştekine nazaran oldukça farklı bir görünüm arz eder hale gelmiştir. Bugün uluslararası göçler, ulus devlet anlayışına sahip ülkelerin güvenlik alanında en çok ele aldıkları konuların başında yer almaktadır. Göç ve güvenlik alanında akademisyen, siyasetçi ve uluslararası aktörler yeni bir kavramsallaştırmanın yapılması gerektiği konusunda hem fikirdirler. Özellikle yaşanan belirli türden tarihsel olaylar ile küreselleşme sürecinin beraberinde getirdiği etkiler göz önünde bulundurulduğunda, güvenlik kavramının anlamı ve kapsamı yeni anlayışları belirginleşmektedir.

Uzun bir süre göç, gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler için olumlu bir katkı olarak algılanmıştır. Son yıllarda gelişmiş ülkelerde bazı akademisyen ve siyasetçiler, göçün hem ulusal egemenliği hem de insan güvenliğini tehdit eden bir unsur olduğunu iddia etmektedir. Fakat bu iddialarını destekleyecek somut kanıtlar ileri sürmüş değildirlir. Buna rağmen son yıllarda Amerika ve Avrupa Birliği gibi ülkelerin göçmen hareketliliğini kontrol etmek ve azaltmak adına katı politikaları uygulamaya geçirdikleri görülmektedir. Çalışmada, göç ve güvenlik kavramları ile bunlara yönelik güncel bakış açıları değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Güvenlik, Ulus Devlet.

International Migration and Caused Security Problems

ABSTRACT: After the Second World and the Cold Wars, the character and effects of migrations around the world have become quite different from the past. Today, international migration is one of the most discussed topics in the field of security by nation-state countries. Academics, politicians and international actors agree that in the field of migration and security a new conceptualization should be made. Especially when considering certain kinds of historical events and the effects caused by the globalization process, new understandings of the meaning and scope of the concept of security is changing.

For a long time, immigration was perceived as a positive contribution for developed or developing countries. In recent years, some academics and politicians in such countries have claimed that immigration is a factor that threatens both national sovereignty and human security. However, they have not put forward any concrete evidence to support their claims. Despite this, in recent years, it is seen that countries such as the USA and the European Union have implemented strict policies in order to control and reduce migrant mobility. In the study, the concepts of migration and security and current perspectives on them are evaluated.

Keywords: International Migration, Security Nation State.

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi: 12.10.2021

Kabul Tarihi: 11.12.2021

* Doç. Dr. Bartın Üniversitesi, fethinas@yahoo.com, ORCID 0000-0001-6464-5615.

Giriş

İnsanların yaşadığı yerleri terk edip daha iyi ve alternatif bir yerleşim yeri aramaya yönelmesi sorunu, kendilerini güven içinde hissetmemeye başladığı anlardan itibaren başlar ve bu durum tarih boyunca belirgin bir özellik olarak varlığını sürdürmüştür. Öyle ki yerleşik hayata geçişin başladığı zamanlarda ve yerlerde insan toplulukları, dışarıdan gelebilecek insani tehditlere karşı kendilerini güvence altına almak amacıyla yaşam alanlarının etrafını surlarla çevirmiş ve sınırlarını korumak istemişlerdir. Modern zamanlarda ise ulus devlet anlayışının yaygınlaşmasıyla birlikte ülkelere giriş ve çıkışların kontrol altına alınması ve toplumun güvenliğinin sağlanması amacıyla pasaportlar icat edilmiş ve kullanılmaya başlanmıştır¹ Buna göre tarih boyunca ve birçok devlette, toplumda ve diğer siyasi yapılarda, göç genellikle somut siyasi etkiler yaratan tehdit edici bir unsur olarak betimlenmiş ve algılanmıştır. Günümüz dünyasında, uluslararası göç konusundaki endişeler, göç konularında uluslararası işbirliğinden, Avrupa Birliği gibi ulus üstü örgütlerin genişlemesine ve sağcı göçmen karşıtı partilerin yükselişine kadar çeşitli alanlara etki etmektedir.

Birinci Dünya Savaşı sonunda neredeyse bütün dünyada yaygın siyasal örgütlenme biçimi haline gelen ulus devlet anlayışı, hem küreselleşme süreci hem de uluslararası göç hareketleri sonucunda ciddi bir dönüşüm ile karşı karşıya gelmiştir. Ulus devletlerin en önemli tanımlayıcı işlevlerinden birisi sınırdır. Sınırlar bölgeleri tanımlar ve ulus devlet anlayışının inşasında merkezi bir öneme sahiptir. Sınır güvenliğinin sağlanması egemen ulus devletin birincil görevleri arasındadır. Ulus devlet anlayışında, ülkeye giriş ve çıkışlar belirli kurallar ile düzenlenmiştir. Ülkelere kimin girip kimlerin çalışma, yaşama, yerleşme ve seyahat etme haklarına sahip olabileceği gibi ayrıcalıklar devletlerin egemenliğinin asli bir unsurudur. Bu açıdan bakıldığında günümüz dünyasında yaşanan ve yoğunluğu gittikçe artan göç hareketleri, mekânsal ve kültürel alanlarda egemen devlet kontrolüne yönelik bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bunun en belirgin göstergelerinden biri, son yıllarda devletlerin sınır güvenliğini arttırmaya yönelik yaptığı harcamalar ve göçmen karşıtı söylemlerin yükselişte olmasıdır.

Dünya genelinde siyasal, sosyal ve ekonomik köklü dönüşümlere yol açan olaylar arasında doğal afetler, savaşlar ve teknolojik ilerleme gibi etkenler oldukça önemlidir. Bu etkenler, insan yaşantısını doğrudan etkilemekte ve hayatın her alanında yeni türden değişimlere yol açmaktadır. İnsanlık tarihi kadar eski olan bu etkenlerin insan yaşantısında ne gibi sorunlara yol açtığı ve söz konusu sorunların nasıl bertaraf edilebileceği konusu az çok kestirilebilir niteliktedir. Oysa dünya genelinde son 30 yıllık zaman diliminde yaşanmakta olan göç hareketleri, entelektüel ve akademik alanlarda ezber bozan yeni türden sorunlara yol açmaktadır. Özellikle uluslararası göçler olarak bilinen, ülkeler arasındaki göç hareketleri, yeni kavramları ve yeni tanımları zorunlu kılmaktadır.

Göç, yerleşik halde bulunan insanların bir yerden başka bir yere, yaşam şekillerini değiştirmek amacıyla yerine getirdikleri bir davranış olarak tanımlanır. Göçmen terimi ise ulusal bir sınırdan geçerek başka bir ulusal sınıra giriş yapan veya aynı ulusal sınırlar içerisinde bir yerden başka bir yere, yer değiştirme davranışında bulunan insan için kullanılır. Uluslararası göç, bir ülkeden çıkıp başka bir ülkeye yerleşmek veya daha iyi yaşam koşullarına ulaşma sürecini içermektedir. Göç olgusunun çeşitli disiplinler açısından tanımını yapmak mümkündür fakat bir olgu olarak göç hareketini anlamak oldukça zordur. Bu zorluğa yol açan etkenler çeşitlidir. Daha iyi yaşam koşullarına ulaşma beklentisi içerisindeki birey ve grupların yer değiştirme hareketi, son derece karmaşıktır. Özellikle uluslararası göçlerde, farklı devletlerin sınırlarını aşmak, hedef yerleşim yerine ulaşmak

¹ John Torpey, *The Invention of the Passport*, Cambridge: Cambridge University Press, 2000, s. 22.

amacıyla uzun bir güzergâhı takip etmek, yasal bir statü elde edip, yaşamaya tutunmaya çalışmak, göçmenlerin olduğu kadar ev sahibi konumundaki ülke ve toplum için de zordur. Göçün hedefi konumundaki devlet veya toplum, göçmenlere karşı olumsuz bir tutuma sahip olabilir. Bu tutum, sınır veya geçiş noktalarından itibaren başlayabilir. Göçmenlerin ülkeye girişinin engellenmesi, göçmenlerin psikolojik ve fiziksel şiddete maruz bırakılması veya geldikleri ülkelere iade edilmesine varan müdahalelerin gerçekleşmesi bu konudaki ilk somut örneklerdir. Bugün gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin maruz kaldığı göçler karşısında birbirinden farklı tutum ve politik bakış açılarına sahip olduğu görülmektedir. Özellikle göç hareketlerinin nihai hedefi konumundaki gelişmiş Batılı ülkelerin, göçmenlere karşı birbirinden farklı politik yaklaşımları vardır. İkinci Dünya Savaşından bu yana Avrupa Devletlerinin demokrasi ve insan hakları konusundaki vizyonlarını ve uygulamalarını yeniden şekillendiren önemli gelişmelerin başında, 2015 yılından itibaren hızlanmaya başlayan göç hareketleri yer almaktadır². 2015 yılının Eylül ayında, kitleler halinde Suriyeli göçmenler, Avrupa Birliği ülkelerinin sınırlarına dayanmıştır. Bu tarihe kadar Suriyeli göçmenler, Avrupa Birliği ülkeleri tarafından kendilerine uzak bir bölgede yaşanmakta olan siyasal, sosyal ve ekonomik bir kriz olarak görülmüştür. Fakat Suriyeli mültecilerin Avrupa'nın birçok ülkesine karadan ve denizden geçerek Avrupa Birliğine üye ülkelerin sınırlarına dayanması endişelere yol açmıştır. Bu endişeler, siyasal, kültürel, demografik ve ekonomik alanlarda daha fazla hissedilmektedir. Çünkü İkinci Dünya Savaşından sonra ve özellikle Soğuk Savaş Döneminde göç hareketlerine yönelik ortaya atılan kuramsal yaklaşımlarda göç, olumlu bir süreç olarak değerlendirilmiştir. Bu kuramsal yaklaşımın ortaya çıkmasına yol açan etmenlerin başında özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında Almanya, Avusturya ve Fransa gibi Avrupa ülkelerinin sanayi üretimi alanında ihtiyaç duyduğu emek gücünü, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle imzaladıkları anlaşmalar doğrultusunda işçi göçü hareketlerini başlatmış olmasıdır. İşçi göçleri, ülkeler için kontrol altında tutulabilen, legal ve sınırlı bir göç hareketinden ibarettir. Bu yüzden üretim alanında ihtiyaç duyulan insan potansiyelinin elde edilmesinde etkin biçimde başvurulan bir kaynak olmuştur.

Ayrıca Sosyalist rejimler tarafından yönetilen Varşova Paktına üye ülkelerdeki yetişmiş insan gücünün ve ekonomik sermayenin demokrasinin ve serbest piyasa ekonomisinin hâkim olduğu Avrupa ve Kuzey Amerika gibi Batılı ülkelere yönelmiş olması göçün siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik yapılar üzerindeki olumlu etkisinin kavramsallaştırılmasını sağlamıştır.

İkinci Dünya Savaşının sonuna kadar ve Soğuk Savaş Dönemi boyunca güvenlik ile ilgili sorunların odağında siyasi ve askeri tehditler birincil öneme sahip olmuştur. Bundan dolayı ülkelerin güvenliği, devlete ait sınırların korunması ve ideolojik yapılarla mücadele şeklinde kavramsallaştırılmıştır.

Oysa günümüz dünyasında ekonomi ve çevre sorunları, pandemik salgınlar ve kitlesel göçler, güvenlik kavramını bir tür askeri sorun olmanın ötesinde, ulusal ve kültürel alanlardaki endişelere yönlendirmiştir³. Göç alan ülkelerde içten içe göçmenlere karşı olumsuz bir tutum oluşmaya, sınır güvenliğinin arttırılmasına ve düzensiz göçmenlerin ülkeye kontrolsüz biçimde giriş yapmasının önlenmesine, göç hareketlerinin bir medeniyet krizi⁴ ortaya çıkaracağına varıncaya kadar bir dizi sorunun sebebi olduğuna dair söylemler

² Kenneth, R. Vaughan, "Anti-immigration Sentiment and Opposition to Democracy in Europe," *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 19:4, (2021): 540-556.

³ Ole Waever, "Societal security: The concept", In, *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, London: Pinter Books, 1993.

⁴ Samuel Huntington, *The Clash of Civilizations: the Remaking of World Order*, New York: Simon & Schuster, 1996.

ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu endişeler ve karamsar varsayımlar günümüze dek ispatlanmamış olsa da uluslararası göç hareketlerinin gelişmiş Batılı ülkelerde, sosyal ve siyasal bağlamda bir takım yeni politikalara yol açmıştır. Bundan dolayı, Amerika ve Avrupa Birliği gibi, yoğun uluslararası göçlere maruz kalan ülkelerde askeri-militarist bir tehdit olmayan göç hareketlerine karşı yeni bir güvenlik tanımlaması ortaya çıkmıştır. Öteden beri ulus devlet inşa süreci, yurttaşları ve devleti dış tehditlerden koruma kavramı çerçevesinde yoğunlaşmıştır⁵.

Sonuç olarak, ulus devletin güvenlik kavramının kapsadığı alan genişletilmiş ve göçün oluşturduğu tehdit düzeyinin, devletlerin karşı karşıya kaldığı ekonomik ve sosyal maliyetlerde gözlemlenebilen ve ölçülebilen bir takım iddialara dayandırılmıştır. Bundan dolayı göç alan gelişmiş ülkelerde hükümetler, göçün yol açtığı maliyetlerle başedebilmek ve yurttaşlardan gelen tepkileri gidermek adına güvenliği sağlamak amacıyla ek kaynaklar bulmak ve yeni politikalar uygulamak zorunda kalmıştır⁶. Uygulanmak istenilen politikalar güvenlik kavramının sadece sınır güvenliği ve askeri tedbirlerle ilgili olmaktan ziyade ekonomik ve kültürel anlamda bir korumanın sağlanmasını içermektedir⁷.

Böylece Maslow'un dünya genelinde kabul gören insan ihtiyaçlarının hiyerarşik düzenine göre ikinci sırada yer alan güvenlik ihtiyacı⁸, yeni bir boyut kazanmıştır. Maslow, çalışmasında sosyal bir aktör olan bireyi temel alarak yaşantısını sağlıklı biçimde sürdürebilmesi için insanın ihtiyaç duyduğu gereksinimlerin bir sıralamasını yapmıştır oysa günümüz dünyasında güvenlik kavramı bireysel bir gereksinim olmanın ötesinde, toplum ve devlet düzeyinde önemli bir soruna dönüşmüştür. Güvenlik; birey, toplum ve devletin varlığını sürdürebilmesi konusunda göstermiş olduğu başarıdır ayrıca çeşitli düzeylerde sahip olduğu nesnel ve nesnel olmayan değerlere karşı endişe verici tehditlerin ve korkuların ortaya çıkmış olması ile ilişkilidir.

Göç Algısının Değişmesi

Günümüzde göç hareketleri dünya çapında farklı türden kaygı ve endişeler uyandırmakta, kültürel kimlik, aidiyet ve güvenlik kalıplarını bir belirsizlik durumuna sokmaktadır. Bu sorunlu bağlamda, göç karşıtı söylemlerin tonu yükselmekte ve göçmenlere karşı katı tutumlar sergilenmektedir. Dünyanın dört bir yanındaki ulus devletler, özellikle Amerika ve Avrupa Birliği gibi ülkeler, bir güvenlik sorunu algısından hareketle göçü önlemeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda çok taraflı ve ikili anlaşmalar imzalanmakta, uluslararası ve yerel düzeyde faaliyetler yürüten kurumlar oluşturulmakta, göçmen kabul eden ve gönderen devletlerarasında iade ve sınır dışı etme anlaşmaları imzalanmakta böylece göç ve güvenlik ilişkisi olan sözleşme ve protokoller doğrultusunda sınırlar boyunca ve kontrol noktalarında ciddi tedbirler alınmaktadır. Dolayısıyla uluslararası göç, kilit bir güvenlik sorunu haline gelmiştir ve bazılarında göre varoluşsal bir tehdit olarak algılanmakta ve bu durum "güvenleştirilmiş göç" veya "göçün güvenleştirilmesi" şeklinde ifade edilmektedir.

"Kısıtlayıcı" sınır kontrol politikalarının uygulanması bu tür politikaların 1980'lerin sonlarında ve 1990'ların başlarında mülteci akışlarının karakterindeki gözlemlenebilir ve tanımlanabilir değişikliklere yönelik bir yanıt olarak görülmektedir. Soğuk Savaş dönemi boyunca, üç milyonun altında mülteci veya göçmen olduğu düşünülmektedir. 1990'lara

⁵ Anthony Giddens, *The Nation-State And Violence*. California: University of California Press, 1981.

⁶ Ullah, A. and Kumpoh, A. "Are borders the reflection of international relations? Southeast Asian borders in perspective". *Journal of Asian Security and International Affairs*, 5, 2018.

⁷ Nazif Mandacı, ve Gökay Özerim. "Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenleştirilmesi", *Uluslararası İlişkiler*, 10/39, 2013.

⁸ A. H Maslow, "A Theory of Human Motivation", *Psychological Review*, 50, 1943.

gelindiğinde mülteci-göçmen sayısı 17,2 milyona ulaşmış ve hızlı artış göstermeye başlamıştır. 2020 yılı verilerine göre dünya genelinde şiddet, insan hakları ihlalleri, iç savaş ve yoksulluktan ötürü yerinden edilmiş insan sayısı 82,4 milyona ulaşmıştır⁹.

Yerinden edilmiş insan sayısındaki bu patlamadan önce, sanayileşmiş Batılı devletlerin çoğu herhangi bir yılda çok az sığınma talebi almıştır¹⁰ fakat 1980 yılların sonundan itibaren bu sayı dramatik biçimde artmaya başlamıştır. Göçmenlerin yarısından fazlası Suriye (7 milyon), Venezuela (4 milyon), Afganistan (2,6 milyon), Güney Sudan (2,2 milyon) ve Myanmar (1,1 milyon) kökenlidir¹¹. Dikkat edildiğinde bu ülkelerin kendi iç dinamikleri dışında, ekonomik, askeri ve stratejik alanlarda uluslararası güç ilişkileri ve çatışmalarının arenası haline gelmiş ülkeler olduğu görülmektedir. Bu ülkelerden göç edenlerin çoğunun nihai hedefi ise Amerika ve Avrupa Birliği ülkeleridir. Buna karşılık Amerika ve Avrupa Birliği ülkelerinin karşı karşıya kaldığı bu sorun, mülteci-göçmen sayısının yabancı göçmen kabul etme kapasitelerinin çok üstünde olması ve göçmenlerin ev sahibi topluma kalıcı biçimde dâhil olmak istemesidir¹². Sığınmacıların sayısındaki hızlı artış, ciddi bir talep birikmesine yol açmakta ve sistemin bu taleplerle başa çıkmasına imkân vermemektedir. Bir diğer önemli sorun, göçmenlerin geldiği ülkeler ve sahip oldukları kültür dünyasıdır. 1990'lı yıllara kadar Avrupa ülkelerine yönelen göç hareketlerinde Sosyalist Doğu Bloğu ülkelerinden gelen göçmenler, kendi ülkelerinin iç ve dış politikası hakkında bilgi ve deneyim sahibi, iyi eğitim almış ve belirli bir sermaye birikimine sahip kişi veya gruplardan oluşmuştur ayrıca dinsel anlamda Hristiyanlığın yaygın mezheplerinden birine mensuptu¹³. Dolayısıyla göçmenlerin geldikleri topluma uyum sağlamaları ve topluma entegre edilmeleri konusunda çok ciddi sorunlar yaşanmamıştır. Fakat 1990'lı yıllarda gerek Balkanlar'da yaşanan çatışmalar ve yol açtığı göç hareketleri ile Avrupa dışından gelen göçmenlerin profili büyük ölçüde değişmiştir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle ve göçmenlerin geldiği ülkelerin sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik yapıları değiştikçe, göçmenlerin çoğu artık yüksek düzeyde eğitim almış kişilerden oluşmuyordu ayrıca farklı sektörlerde emek gücüne ihtiyaç duyan ülkelerdeki iş becerilerine sahip değillerdi¹⁴. Bir diğer ifadeyle, girişimci, iyi eğitimli veya kalifiye elemanlar değillerdi. Dil, siyasal kültür, din ve yaşam tarzı bakımından Avrupa'ya oldukça yabancı bir göçmen akını söz konusudur. Bu göçmenlerin amacı ise daha elverişli bir yaşam ve daha iyi ekonomik çalışma koşullarıdır. Balkanlar, Afrika, Ortadoğu, Asya ve Latin Amerika ülkelerinin hükümetleri yurttaşlarının, ekonomisi gelişmiş Avrupa ülkelerine ve Amerika'ya göç etmesini teşvik etmiş, böylece işsizliği azaltıp, ülkeye işçi dövizini girişlerini arttırmak ve üzerlerindeki yükü hafifletmenin yolunu bulmuşlardır.

Amerika ve Avrupa Birliği ülkelerinin bu duruma tepkisi, az gelişmiş ülkelerden istenmeyen kitlesel göçü önlemek için kısıtlayıcı sınır rejimlerini arttırmak olmuştur. Bu bölgelerden hem yasadışı göçmenlerin hem de insan hakları ihlallerine maruz kalanların ülkelere girişi, daha önce olumlu bir etki olarak algılanan göç hareketlerinden farklı olarak potansiyel bir tehdit şeklinde görülmeye başlanmıştır. Dolayısıyla 21. yüzyılda göç, sosyal

⁹ UNCHR, "Ulusal Eğilimler Raporu", 2020.

¹⁰ Charles B Keely, "The International Refugee Regime(S): The End Of The Cold War Matters", *The International Migration Review*, 35, 2001.

¹¹ UNCHR, "Ulusal Eğilimler Raporu", 2020.

¹² Jimenez Pinyol, "The migration-security nexus in short: Instruments and actions in the European Union", *Amsterdam LF*, 4/36, 2012.

¹³ Monica Duffy Toft, "The Myth Of The Borderless World: Refugees And Repatriation Policy", *Conflict Management and Peace Science*, 24, 2007.

¹⁴ Myron Weiner ve Rainer Munz, "Migrants, Refugees, And Foreign Policy: Prevention And Intervention Strategies", *Third World Quarterly*, 18, 1997.

refahı azaltan, istihdam ve ücretlerde düşüişlere yol açan, ulusal kimlik ve kültürü sarsan bir oluşum haline gelmiştir.

Akademik ve siyasal alanlardaki tartışmalarda bir tarafta, göçlere maruz kalan ülkelerdeki göçmenlerin topluma nasıl entegre edileceğiyle ilgili sorunlar tartışılırken, bir tarafta, uluslararası göçlerin kontrol edilmesi ve azaltılması konusunda ne gibi çalışmaların veya araçların geliştirilmesi gerektiği üzerinde yoğunlaşmıştır¹⁵. Bu tartışmaların bir sonucu olarak sınır güvenliği ve katı sığınma prosedürleri arttırılmış, yasadışı göçmenlerin hareket alanını kısıtlayan önlemlerin genişletilmesi kararlaştırılmıştır. Göç veren ülkelerdeki göçe yol açan temel etmenlere ve Batı demokrasilerinin çok sayıda mülteci, sığınmacı ve göçmen oluşturan ülkelerdeki koşulların iyileştirilmesine neredeyse hiç önem verilmemiştir.

Sınır kontrollerinin ve kabul prosedürlerinin sıkılaştırılması, göçmenleri yasa dışı yollardan Amerika ve Avrupa Birliği ülkelerine ulaşmasını sağlayan insan kaçakçılığı yapan illegal örgütlerin ortaya çıkmasına ve ekonomik sektör haline gelmesine yol açmıştır. Hedef ülkeye ulaşmak isteyen göçmenler, seyahatlerinin gerçekleşmesi için araçlara yüksek ödemeler yapmakta ve hedef ülkelere ulaşan yasadışı göçmenler, kayıt dışı istihdama dâhil olmaktadır. Buna bağlı olarak göç hareketlerinin yoğunlaştığı yerlerde yaşayan yerel halklar, sosyo-kültürel, ekonomik ve finansal maliyetleri üstlenmek zorunda kalmaktadır. Sonuç olarak bu sorun, göçmen karşıtlığı ve yabancı düşmanlığı gibi duyguları yoğunlaştırmıştır ve birçok gelişmiş ülkede, Batılı demokrasilerin geleceğini tehdit eden yabancı-göçmen karşıtı muhafazakâr-sağ partilerin yükselişini hızlandırmıştır.

Göçmen ve Yabancı Düşmanlığı

Göçün güvenikleştirilmesinde zamanın ve tarihsel gelişmelerin son derece önemli etkileri vardır. Göç ve göçmenlere karşı olumsuz tutumlar bir gecede oluşmamıştır. Kolektif hafızayı belirleyen belirli olaylar, kitlelerin tutumunu etkiler. Güvenikleştirme sürecini incelemek için sosyolojik bir yaklaşımla, tarihin ve mirasın kalıcı sonuçları ile kurumsal ve sosyal normlar tarafından oluşmuş izlerin önemi ön plana çıkar. Keza yabancı düşmanlığı; yabancı veya yabancı oldukları algısına dayalı olarak toplumun belirli bir kesimini reddeden, dışlayan ve sıklıkla kötüleyen tutum, ön yargı ve davranışların toplamıdır. Öte yandan ırkçılık; fizyolojik özellikler ve dil gibi fiziksel ve kültürel nitelikler temelinde başkalarına üstünlük kurma amacı taşıyan ideolojik bir yapıdır. Irkçılık ve yabancı düşmanlığı farklı kavramlar olsa da birbiriyle örtüşen fenomenlerdir ve çoğu zaman eş zamanlı gelişen durumlardır, çünkü biri diğeri hareketi geçirir ve etkisini arttırır. Bazı durumlarda medya içerikleri, göçmenlere karşı ırkçı ve yabancı düşmanı söylemlerin taşıyıcısı bir rol oynamaktadır¹⁶. Özellikle ekonomik ve sosyal kriz dönemleri, göçmenlere ve yabancılara karşı önyargı ve korkulardan kaynaklanan duygusal çıkışlara neden olmaktadır.

Göçmenlere yönelik düşmanlık ve ırkçılık, bireysel, toplumsal ve yapısal düzeylerde örtülü ve açık biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Göçmenlere yönelik somut yabancı düşmanlığı örnekleri arasında sözlü ve fiziksel taciz, nefret söylemleri vb davranışlar yer alır. Daha yapısal düzeyde, ırkçılık ve yabancı düşmanlığı, göçmenlerin temel ihtiyaçlar arasında yer alan sağlık gibi hizmet sistemlerinde ortaya çıkmaktadır. Özellikle Pandemi bağlamında, göçmenlerin farklı seviyelerde test veya tedavi süreçlerine tabi tutulması, hareket özgürlüğünün kısıtlanması veya sağlıklı olmayan koşullarda karantinaya tabi tutulmak gibi

¹⁵ Jef Huysmans, "The European Union And The Securitization Of Migration", *Journal of Common Market Studies*, 38, 2000.

¹⁶ Gönül Erdem Nas, "Ses-Söz Dizim İlişkisi Bağlamında Medyadaki Haber Sunucuların Konuşma Becerilerinin Ölçülmesi", *Medya Ve İletişim Sosyolojileri Yazıları*, içinde. Editör: Ümmet Erkan. Ankara: Gece Yayınları, 2019.

uygulamalar, göçmenlerin maruz kaldığı yapısal sorunlardandır. Bu örnekler, genellikle göçmenleri ev sahibi topluma sağlanan koruma ve haklardan söylemsel ve fiziksel bakımdan ayırma ve dışlama davranışını pekiştirir. Ayrıca toplu gözaltılar, sınır dışı etme, zorunlu veya polis gözetiminde karantina uygulamaları gibi pandemik müdahale yöntemleri, göçmenlerin karşılaştığı dışlayıcı ve aşağılayıcı güvenlik uygulamaları örnekleridir. Çünkü bu uygulamalar fiziksel ve zihinsel anlamda göçmenler üzerinde sağlıklı olmayan şiddet, istismar ve virüse daha açık hale gelme risklerini arttırmaktadır¹⁷. Göçmenler söz konusu olduğunda insan hakları ihlalleri, uluslararası çalışma standartlarının bozulması, artan yabancı düşmanlığı, şiddet, taciz ve sosyal gerilimler, pandemi sırasında daha da kritik hale gelmiştir. Göçmen ve yabancı düşmanlığının ele alınmasında, uluslararası alanda düzenleyici çerçeve ve normlara rağmen hala ciddi eksiklikler vardır. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri António Guterres'e göre pandemi süreci; nefret ve yabancı düşmanlığı, günah keçisi ilan etme ve korku tellallığı tsunamisi yaratmaktadır ve göçmenler açıkça bunun yükünü taşımaktadır. Irkçılığa ve yabancı düşmanlığına yönelik herhangi bir yanıtın temelinde, yasal statüleri ne olursa olsun, mültecilerin ve göçmenlerin temel insan haklarından asla mahrum edilmemesi anlayışına dayalı olmalıdır¹⁸.

Göçün kaçınılmaz sonuçlarından bir tanesi toplumların etnik ve kültürel bakımdan çeşitlenmesidir. Artan göç, giderek artan sayıda devletin daha çok etnik yapıya sahip olması ve farklı kültürlerden, coğrafyalardan, dinlerden ve dillerden insanları barındırma zorluğuyla karşı karşıya kalması sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Artan çeşitlilik gerçeği, karşılıklı saygıyı sağlamak ve farklılıklar arasındaki ilişkilere aracılık etmek için siyasi, hukuki, sosyal ve ekonomik mekanizmalar icat etmeyi gerektirir. Ancak yabancı düşmanlığı ve ırkçılık, işçi veya sığınmacı olarak önemli sayıda göçmen alan toplumlarda hızla artmaktadır. Bu tür ülkelerde göçmenler, ulusal kimlikle ilgili iç anlaşmazlıkların ve siyasi partiler arasındaki iktidar mücadelesinin aracı haline gelmektedir.

Göçmen karşıtlığı ve yabancı düşmanlığı uluslararası alanda devlet yöneticileri tarafından önemsenmemekte ve bazen inkâr edilmektedir. Çünkü küreselleşme süreci, ülkeler arasındaki eşitsiz gelişmeyi arttırmış ve emeğin sınır ötesi hareketi için önemli bir baskı yaratmıştır. Bu hareketin bir kısmı, nispeten vasıflı işçilerin gelişmiş ekonomilere göç ettiği klasik "beyin göçü" şeklini almaktadır. Ancak, düşük vasıflı ve hatta vasıfsız işçilerin önemli bir kısmı, çoğu zaman yasadışı yollardan, ekonomileri hızla büyüyen komşu ülkelere göç etmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Öyleyse ülkeler arasındaki emek göçü tüm ülkeler için ekonomik olarak faydalı sonuçlar doğurmalıdır. Ancak, malların ve sermayenin sınırsız hareketi tartışmasız kabul edilip savunulurken, emek göçleri hassas politik ve sosyolojik sorunları gündeme getirme eğilimindedir. Buna rağmen, göçün asla ortadan kalkmayacağını ve tamamen kontrol edilemeyeceğini kabul etmek gerekir. Artan küreselleşmeyle birlikte, göç baskıları büyük olasılıkla artacaktır. Uluslararası toplumun önündeki zorluk, bu konuyu küreselleşmeyle birlikte tutarlı, insan merkezli ve insan haklarına dayalı daha geniş bir bağlamda ele almak olmalıdır.

IOM'un 2000 yılı raporına göre, 2050 yılına kadar uluslararası göçmen sayısı 250 milyona yaklaşacaktır. Oysa 2020 yılı raporuna göre bu sayı şu anda bile 272 milyona ulaşmıştır. Dolayısıyla tahminlerin ötesinde ve öngörülemeyen bu artış, beraberinde çeşitli sorunları getirecektir. Savaş, kıtlık, kuraklık ve salgın hastalıkların etkileri, zengin ve yoksul ülkeler arasındaki artan ekonomik uçurum, nüfusun arttığı veya azaldığı ülkeler arasındaki fark, göç hareketlerini daha da arttıracaktır. Sanayi ve teknoloji üretimi alanında gereksinimi

¹⁷ Lorenzo Guadagno, "Migrants and the COVID-19 Pandemic: An Initial Analysis. International Organization for Migration", *Migration Research Series*, 60, 2020.

¹⁸ OHCHR (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights), "COVID-19 Does Not Discriminate; Nor Should Our Response", 2020.

duyulan enerji kaynaklarının geleneksel hale gelen fosil atıklardan temin edilmesi ve bunun yol açtığı çevresel sorunlar, küresel iklim değişikliği ile bağlantılı olarak yükselen deniz seviyeleri ve elverişsiz hava koşulları gibi sorunlar, zorunlu göçün arkasındaki ana faktörlerdir. Asya, Afrika ve Amerika'nın bazı ülkelerinde öngörülen nüfus artışlarının aksine, Avrupa nüfusunun düşmesi göç hareketlerini buraya yöneltmektedir.

Göçmenler ve İnsan Hakları

İnsan hakları evrenseldir, dünyanın her yerinde geçerlidir, siyasal ve yasal düzenler değişse bile, sosyal ve kültürel haklardan ayrı düşünülemez. Bu temel ilkeler, bütün insanlar için bütün toplumlarda ekonomik, politik, etnik ve kültürel yaşamın tüm koşullarında doğru ve geçerli olarak kabul edilirler. Bu çerçeveye aynı zamanda ırkçılık, ayrımcılık ve yabancı düşmanlığının göçmenlere ve mültecilere yönelik muameleyi nerelerde ve nasıl etkilediğini belirlemek ve ölçmek için bir kriter sağlar. Genel ve soyut bir açıklama olan bu ilkelere uygulamada her zaman riayet edilmediği bilinmektedir. Özellikle göçün kaynağı konumundaki ülkelere bakıldığında, siyasal erklerin belirli bir grubun elinde yoğunlaştığı, demokrasi kültürünün yokluğu, ekonomik kaynakların adil ve düzenli biçimde dağıtılmadığı, dinsel, etnik ve kültürel bakımdan ayrımcılıkların oldukça fazla olduğu görülür. Bu sorunlar doğal olarak göç hareketini motive eden ve tetikleyen etkenlerdir¹⁹.

Son yıllarda Avrupa Birliğine üye ülkeler arasında benzer insan hakları ihlallerine rastlandığı bilinmektedir. Özellikle Avrupa Birliği sınırının başlangıç çizgisi üzerinde yer alan Yunanistan, Hırvatistan, Macaristan, Polonya ve Romanya gibi ülkelerde göçmenlere karşı sert tutumlar sergilenmektedir. Avrupa Birliğine üyeliği yakın bir tarihte kabul edilen bu ülkeler, esasen göçmenlerin hedefi değildir fakat ulaşmak istedikleri ülkelere ulaşabilecekleri güzergâh üzerinde yer aldıklarından, göçmenlerin geçmek zorunda oldukları yerlerdir. Ekonomisi ne kadar güçlü ve istikrarlı olursa olsun, göçmenlerin barınması, beslenmesi, pandemi koşullarında sağlık hizmetlerinden faydalandırılması, güvenliğinin sağlanması vb faaliyetler, ülkelerin harcamalarına ek bir maliyet yüklemektedir. Göreli olarak çok sayıda göçmen kabul etmiş olan ülkeler, Avrupa Birliği'nin sınırlarının başladığı ülkelere, sınır güvenliğini arttırmak ve göçmenlerin Avrupa Birliği sınırına girmeden, geri gönderilmesi veya kamplarda gözetim altında tutulması konusunda baskı uygulamaktadır. Bu durum ister istemez göçün kaynağı, transit ülke ve göçün hedefi ülkeler arasında uluslararası ilişkiler alanında bir takım sorunlara yol açmaktadır. Örneğin Türkiye, dünya üzerinde en fazla göçmen barındıran ülke konumundadır. Suriyelilere yönelik açık kapı politikasının uygulaması, Türkiye'nin hem transit hem de hedef ülke haline gelmesine ve yoğun bir göç hareketine maruz kalmasına yol açmıştır. Avrupa Birliğine üyelik süreci kapsamında Türkiye'nin imzaladığı Geri Kabul Anlaşmasına göre, yasadışı yollarla AB ülkelerine giden veya bu ülkelerde buldukları sırada yasadışı duruma düşen Türkiye veya üçüncü taraf ülkelerin yurttaşları Türkiye'ye iade edilecektir²⁰. Türkiye ile Suriye arasında iç savaşın çıktığı dönemlerden itibaren sorunlu ilişkilerin olması ve savaşın devam etmesi, Suriyelilerin ülkelere iade edilmesini neredeyse imkânsız hale getirmiştir. Dolayısıyla Avrupa Birliğinin geri göndermeye tabi tuttuğu göçmenler, Türkiye'ye iade edilmektedir. Vatansız statüsüne düşenler ile Suriyeli göçmenlerin iade edilip Türkiye'de tutulması ve Avrupa Birliğinin mülteci anlaşması kapsamında taahhüt

¹⁹ Hal Kane, "The Hour Of Departure: Forces That Create Refugees And Migrants", *Worldwatch Paper*, (June), 1995.

²⁰ Sezgin Mercan, "Geri Kabul Anlaşması ve Mülteci Krizi Etkisinde Türkiye-AB İlişkileri", *EURO Politika*, 2, 2016. Ve D. Ş. Çelik, ve Şemsit, S., "Türkiye - Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşmasının Uygulanmasında Suriyelilerin Etkisi ve Rolü". *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 18, 2020.

ettiği mali yardımları yapmamasından ötürü Türkiye ekonomisinin yükü artmakta ve dönemsel olarak iki taraf arasında sorunlar yaşanmaktadır²¹.

Sonuç Yerine

Yabancı düşmanlığı, ayrımcılık ve insan hakları ihlalleri karşısında göçmenlerin ve mültecilerin korunmasını sağlamak, devletlerarasında ortak yaklaşımlar, stratejiler, insani ve maddi kaynakları harekete geçirilerek başarılabilir. Göç sorununa yönelik olarak alternatif çözümler üretmek, ulusal ve uluslararası politikaların uygulanmasına katkıda bulunmak ve düzensiz ve yasadışı göçleri ortaya çıkaran etkenleri bertaraf etmek amacıyla uluslararası kuruluşların, hükümetlerin, sivil toplum kuruluşlarının ve hatta göçmen gruplarının oynaması gereken rolleri vardır.

İnsani bir tercih olarak göçmenlere açık kapı politikası uygulayan veya göçmenlere karşı olumlu bir tutuma sahip ülkelerin maruz kaldığı göçmen hareketlerinin beraberinde getirdiği mali yükümlülükler konusunda uluslararası toplum, yerine getirmesi gereken sorumlulukları vardır. Bütün ulus devletler, kendi yurttaşlarının haklarını, ulusal kültürünü, ulusal ekonomisini ve ülke sınırlarını koruma önceliği vardır. Fakat tarihsel süreçte yaşanan belirli olaylar farklı ulus devletler ve bölgeler arasında çeşitli ilişki biçimlerini meydana getirmiştir. Geçmişte yaşanan bazı hataların tekrarlanmaması için göçmen veya mültecilerin haklarına ve onuruna saygı gösterilmelidir. Bu konuda en fazla etkili olabilecek kurumsal düzenlemeler, ulus üstü bir yapı olduğu bilinen ve göçmen hareketliğinin yoğunlaştığı yer olmasından ötürü Avrupa Birliği tarafından hayata geçirilmelidir. Avrupa Birliğinin göçmen sorununun ortaya çıkması konusunda tarihsel bir sorumluluğunun olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü göçe kaynaklık eden ülkelerin büyük bir kısmı, geçmişte Batı Uygarlığının müdahalelerine maruz kalmıştır. Bu müdahaleler sonucunda ülkelerin yaşam biçimleri, düşünce tarzları, insan-insan ve insan doğa etkileşimi büyük ölçüde dengesini kaybetmiştir. Batı dışı toplumların siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlarının temelinde Batı'nın çıkarları ile müdahalelerinin etkisi son derece belirgindir. Göçmenleri veya sığınmacıları kendi toplumsal yapıları ve istikrarları açısından tehlikeli bir olarak gören Amerika ve Avrupa Birliği gibi gelişmiş ülkeler göçmen karşıtı söylemler ve hükümet teknolojilerini geliştirmeye yönelmektedir. Oysa kendi egemenliklerine yönelmiş bir tehdit olarak algıladıkları uluslararası göç(men)ler sorunu, bu ülkelerin dünya genelinde çıkarlarının sürekliliğini sağlamak adına girişmiş oldukları müdahalelerin bir sonucudur. Bu yüzden uluslararası göç sorununun çözümü sınır güvenliğini arttırmak değil, göçe yol açan eşit olmayan kaynak dağılımının bertaraf edilmesi olmalıdır.

Etik kurul raporu: Bu çalışma için etik kurul raporu gerekliliği bulunmamaktadır.

Katkı oranı beyanı: %100

Çatışma beyanı: Makalede, herhangi bir kurum, kuruluş ve kişi ile mali çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

Çelik, D. Ş. Ve Şemşit, S. "Türkiye - Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşmasının Uygulanmasında Suriyelilerin Etkisi ve Rolü". *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 18 (2020): (Özel Sayı); 66-84.

²¹ Welle Deutsche, "Çavuşoğlu AB'yi mülteci anlaşmasına uymamakla suçladı", *Deutsche Welle Türkçe*, 23.01.2020.

- Deutsche Welle. "Çavuşoğlu AB'yi mülteci anlaşmasına uymamakla suçladı". *Deutsche Welle Türkçe*, 23.01.2020.
- Erdem Nas, Gönül. "Ses-Söz Dizim İlişkisi Bağlamında Medyadaki Haber Sunucuların Konuşma Becerilerinin Ölçülmesi", *Medya Ve İletişim Sosyolojileri Yazıları*, içinde. Editör: Ümmet Erkan. Ankara: Gece Yayınları, 2019.
- Giddens, Anthony. *The Nation-State And Violence*. California: University of California Press. (1981).
- Guadagno, Lorenzo. "Migrants and the COVID-19 Pandemic: An Initial Analysis. International Organization for Migration", *Migration Research Series*. No. 60. 2020.
- Huntington, Samuel. *The Clash of Civilizations: the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster. (1996).
- Huysmans, Jef. "The European Union And The Securitization Of Migration", *Journal of Common Market Studies*, 38, (2000): 751-777.
- IOM. "World Migration Report", Geneva, 2000.
- IOM. "World Migration Report", Geneva, 2020.
- Kane, Hal. "The Hour Of Departure: Forces That Create Refugees And Migrants". *Worldwatch Paper*.(June), 1995.
- Keely, Charles B. "The International Refugee Regime(S): The End Of The Cold War Matters." *The International Migration Review*. 35, (2001): 303-15.
- Mandacı, Nazif ve Gökay Özerim. "Uluslararası Göçlerin Bir Güvenlik Konusuna Dönüşümü: Avrupa'da Radikal Sağ Partiler ve Göçün Güvenlikleştirilmesi", *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 10, Sayı 39, (2013): 105-130.
- Maslow, A. H. "A Theory of Human Motivation", *Psychological Review*, 50, (1943):370-396.
- Mercan, Sezgin. "Geri Kabul Anlaşması ve Mülteci Krizi Etkisinde Türkiye-AB İlişkileri". *EURO Politika*, (2) , (2016): 12-19.
- OHCHR (Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights). "COVID-19 Does Not Discriminate; Nor Should Our Response". 2020.
- Pinyol-Jimenez, G. "The migration-security nexus in short: Instruments and actions in the European Union". *Amsterdam LF*, 4, 36. (2012).
- Toft, Monica Duffy. "The Myth Of The Borderless World: Refugees And Repatriation Policy." *Conflict Management and Peace Science*. 24, (2007): 139-57.
- Torpey, John. *The Invention of the Passport*. Cambridge: Cambridge University Press. (2000).
- Ullah, A. and Kumpoh, A. "Are borders the reflection of international relations? Southeast Asian borders in perspective". *Journal of Asian Security and International Affairs*, 5, (2018): 295-318.
- UNCHR, "Ulusal Eğilimler Raporu", 2020.
- Vaughan, Kenneth. R. "Anti-immigration Sentiment and Opposition to Democracy in Europe," *Journal of Immigrant & Refugee Studies*. 19:4, (2021): 540-556.
- Waever, Ole. "Societal security: The concept." In, *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*. London: Pinter Books. 1993.
- Weiner, Myron and RainerMunz. "Migrants, Refugees, And Foreign Policy: Prevention And Intervention Strategies." *Third World Quarterly* 18, (1997): 25-51.